

Сьогодні

Урок

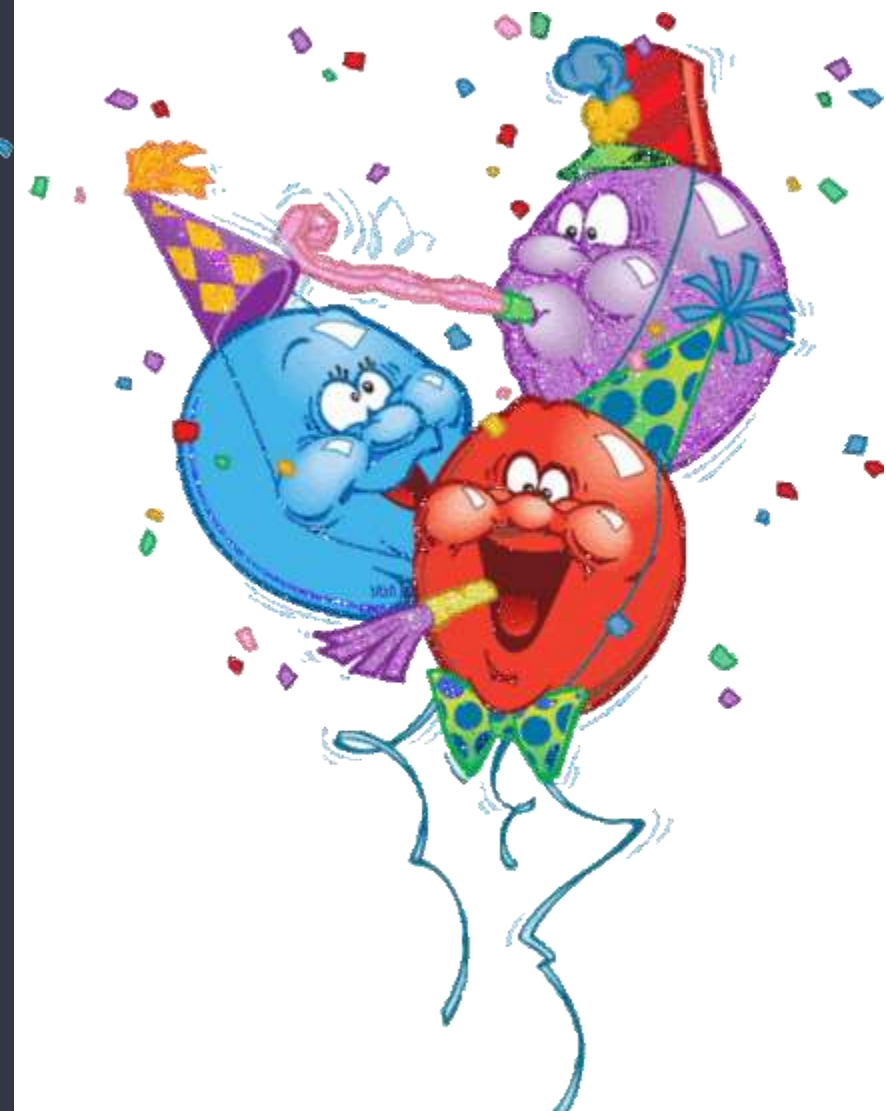

Дмитро Білоус. У назвах міст і сіл слова. Алла Коваль. Знайомі незнайомці

Мета: продовжувати знайомити учнів з історією та минулим українського народу; досліджувати та аналізувати прочитане; удосконалювати навички правильного виразного читання; розвивати зв'язне мовлення, уяву, фантазію учнів, збагачувати словниковий запас, розширювати світогляд учнів; виховувати любов до рідного слова.

**Доброго ранку, сонечко ясне!
Доброго ранку, земле
прекрасна!
Доброго ранку, дерева багряні!
Доброго ранку, квіти духмяні!
Доброго ранку, птахи галасливі!
Доброго ранку, діти щасливі!**

«Святкові кульки»

Надуємо кульки.
Для цього
робимо глибокий
вдих носом і
плавно
видихаємо
повітря ротом,
надуваючи щоки.

«Задми свічки»

- Уявіть, що перед вами – іменинний торт. На ньому багато маленьких свічок. Зробіть глибокий вдих і намагайтеся задути якомога більше свічок.

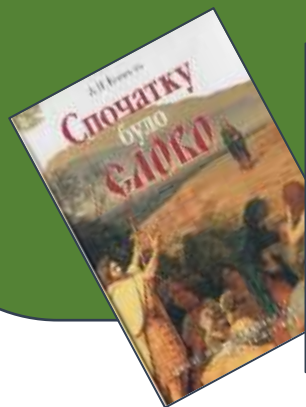

У назвах міст і сіл слова,
в яких щось рідне, таємниче;
і голос предків ожива
й сьогодні в рідний край нас кличе.
Читай і думай, друже мій,
і не цурайся свого роду.

Ви вже добре знаєте захопливі оповідання Алли КОВАЛЬ про походження слів нашої мови. У книжці «Знайомі незнайомці» вона розповіла про походження назв сіл, міст, річок України. Прочитайте кілька з таких розповідей. Чим вони вас зацікавили?

**Алла Петрівна
Коваль -**
українська письменниця
мовознавець, доктор
філологічних наук,
професор.

ЗНАЙОМІ НЕЗНАЙОМЦІ

Тихе містечко **ФАСТІВ** (Київська область) мало чим відрізняється від інших таких же невеликих поселень, розкиданих по всій Україні. Ось тільки хіба його вік... Перша згадка про нього датується 1390 р. Але таких давніх — навіть ще давніших — сіл і міст у нас є теж чимало. То чим же Фастів вирізняється серед них?

Таємничістю назви. Начебто вона й простенька, але зовсім не прозора. Почнемо хоча б з того, що українських слів з **ф** на початку в літературній мові дуже мало, і вони в основному або запозичені і прижилися, наче свої, або звуконаслідувальні. Тому правильніше було б читати й писати не **Фастів**, а **Хвастів**. Слово **хваст** — є у

слов'янських мовах, означає **«бур'ян»**, є в українській мові слово **хвіст**, але до чого він тут? От і з'явилися легенди. Одна з них твердить, що після розгрому половців по селищу були розкидані бунчуки розбитого війська, зроблені з кінських хвостів. Звідси й назва. Інша легенда пов'язується з іменем фастівського полковника

Семена Палія. Начебто в битві з польською шляхтою він власноручно знищив 700 ворогів, а потім ходив по місту і хизувався цим, хвастався. Та є у назві міста суфікс **-ів**, а це означає, що вона утворена від власного імені чи прізвиська. Можна додати до тих легенд, які вже є, ще одну: якщо річку, яка тече через Фастів,

називають **Унава** (а це чеське слово, означає «втома»), якщо в основі назви Фастів лежить ім'я або прізвисько **Хваст** (а це теж чеське слово, яке означає «**бур'ян**»), то можна навіть уявити собі цього Хваста, який прийшов із заходу й оселився тут, давненько правда, 600 років тому... От вам і ще одна легенда.

Місто **ХАРКІВ** (обласний центр) стоїть при литті річок Харків і Лопань. Місто засноване в другій половині 17 ст. Перша писемна згадка про нього датується 1654 р. Документи свідчать, що в цей час сюди прибуло кілька сотень родин українських переселенців (відоме навіть прізвище їх «старшини» — Іван Каркач).

Протягом 1655–1656 років тут було збудовано фортецю — як захист від кримських і ногайських татар. Про походження назви міста Харків є кілька розповідей. Так, за однією з легенд, місто названо іменем першого поселенця козака чи сотника **Харитона**, якого називали зменшеним ім'ям **Харко**. Вважається, що хутір

Харка був на низовинній, болотяній місцевості, недалеко від впадіння річки Харкова в Лопань. Переселенцям доводилось увесь час оборонятися від татарських наїздів. В одному з боїв загинув і Харко — потонув у Сіверському Донці. Пограбований хутір довго стояв пустою, а згодом тут виникло нове

поселення зі старою назвою. Існує ще один переказ: колись у придонецьких степах кочували половці. Своїх міст у них не було; були кочовища. Одне з них — від імені половецького хана **Шаруканя** — стало пізніше містом Харків (**Шарукань** у вимові місцевого населення поступово змінилося на **Харків**). Слово «**шарукань**»

складається з двох: шаруа — «скотар» і кан — «стоянка»; разом — «стоянка скотаря». За іншою, більш достовірною, версією, місто дістало назву від річки **Харків** (у документах річка згадується раніше, ніж місто — 1627 р.). Якою була початкова назва річки — невідомо (можливо, що все, сказане про шарукань, стосується саме її).

Прочитайте слова, правильно ставте наголос.
Назвіть орфограми, які є в словах. Знайдіть дієслова, іменники.

посе́лень
давні́ших
ви́різняється
таємни́чістю
запо́зичені
звукона́слідувальні
пра́вильніше

слов'я́нських
пов'я́зується
хизува́вся
власно́ручно
слов'я́нських
прізви́ська
зме́ншеним

- ❖ Про що ти дізнався/дізналася зі статей?
- ❖ Що тебе здивувало, було відкриттям?
- ❖ Яка версія виникнення назви Харкова тобі подобається більше? Поясни чому.
- ❖ Будьте дослідниками! Прочитайте в книжці Алли Коваль про походження назв поселень вашого краю. Відвідайте місцевий краєзнавчий музей і напишіть про це відгук.

Прочитай текст Алли Коваль «Знайомі незнайомці». Упізнай назву міста за опорними словами. Запиши.

Легенда	Опорні слова	Назва міста
1	Сотник Харитон (Харко), хутір Харка	
2	Половці, хан Шаруханя	
3	Річка Харків	
1	Половці, бунчуки з кінських хвостів	
2	Семен Палій, 700 ворогів, хвастався	
3	Втома, прізвисько Хваст, оселився Хваста	

Батьківщину головою оберігають.

Сьогодні

Вправа «Інтерв'ю».

Що нового ви
сьогодні
дізнались?

Що було цікавого
на уроці?

Що найбільше
ваш вразило чи
здивувало під
час уроку?

Про що б ви
хотіли ще
дізнатися?

Підручник с. 60-62
Прочитай твір.
Підготуйся до
стислого переказу.

Не забувайте, будь ласка, надсилати виконані завдання для перевірки вчителів на освітню платформу для дистанційного навчання HUMAN. Робіть це систематично.

Сьогодні

Рефлексія. Оберіть відповідну цеглинку лего.

*На уроці мені
дуже сподобалось.*

*На уроці мені
сподобалось.*

*На уроці мені
не сподобалось.*